

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ЯК ПРОЯВ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА

Сучасну історію розвитку освіти України важко уявити без педагогічної діяльності та поглядів академіка НАПН України, доктора філософських наук, професора Івана Андрійовича Зязюна. Аналіз його наукової спадщини дозволяє стверджувати, що він продовжив справу наших земляків – видатних педагогів К. Д. Ушинського та А. С. Макаренка, які великого значення надавали педагогічній майстерності вчителя.

У вітчизняній педагогіці класичними стали погляди наукової школи педагогічної майстерності І. А. Зязюна, яка трактує це явище як “комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі” [1, с. 25]. І хоча існує багато дефініцій та потрактувань цього поняття, саме ідеї видатного педагога сучасності І. А. Зязюна стали домінуючими.

Провідним життєвим, професійним і методологічним принципом, якого дотримувався І. А. Зязюн, є педагогіка добра. Вчений був засновником унікальної школи педагогічної майстерності в Радянському Союзі. На той час це був сміливий громадянський, науковий та управлінський вчинок, оскільки основні методологічні засади цієї школи не вписувалися в прийняті шаблоні педагогіки, не сприймалися чиновниками від освіти, виходили за типові програми професійної підготовки майбутніх педагогів.

Одному з нас у 1985 році, коли розпочиналась перебудова, пощастило бути у складі групи фахівців міністерства освіти УРСР, яка узагальнювала накопичений досвід школи педагогічної майстерності Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка. Особисте спілкування з ідеологом нового погляду в педагогіці, ректором І. А. Зязюном, результати роботи викладачів, вражали побаченим. Передбачалось ідеї цього досвіду рішенням колегії міністерства запровадити в практику роботи всіх педагогічних ВНЗ України.

Аналіз практики підготовки майбутніх учителів 70–80-х рр. ХХ ст. доводить, що основним недоліком традиційного навчання була його безособистісність: “...традиційна система освіти і виховання була і залишається безособистісною, “бездітною”, “безлюдною”, оскільки ... ґрунтується на соціоцентричному підході, в межах якого мета розвитку особистості – її соціалізація і професіоналізація з позицій максимальної суспільної корисності. У межах даної моделі реалізуються уявлення про те, що основною метою освіти (навчання, учіння) є оволодіння певними знаннями, уміннями і навичками, тобто зовнішньо заданими нормативами”, – наголошував Іван Зязюн [2, с. 52-53].

Чому так відбувалося? На думку вченого, впродовж останніх століть у науці панувала і, практично, продовжує панувати система мислення, яка ґрунтується на “ньютоні-картезіанській парадигмі”, що “править балом” в сфері педагогіки і психології, які безпосередньо наповнюють конкретним змістом мету, принципи, зміст, технологію і результати освітньої діяльності у суспільстві. Згідно з цією парадигмою, система національної освіти є “безлюдною”, тобто безособистісною. У дидактичних системах є місце для будь-яких обґрунтувань, де, мовби, все науково вірно, правильно і виважено. Але в них немає найголовнішого – людини – учня з його світобаченням, світосприйняттям, світорозумінням, з його радощами і проблемами, активною життєвою

позицією та настановами. На думку І. А. Зязюна, освіта "...залишається такою і в наш час. ... дитина залишається об'єктом, а не суб'єктом навчально-виховних впливів" [3, с. 5].

Вчений зазначав, що у Школі педагогічної майстерності основні зусилля спрямовуються саме на подолання цього недоліку. Педагогічна майстерність розуміється як найвищий рівень педагогічної діяльності (якщо характеризуються якісні показники результату), вияв творчої активності особистості педагога (якщо характеризується психологічний механізм успішної діяльності) та комплекс властивостей особистості, що забезпечує високий рівень самоорганізації професійної діяльності педагога на рефлексивній основі. Найважливіші її властивості – це гуманістична спрямованість діяльності педагога, професійна компетентність, педагогічні здібності та педагогічна техніка, які пов'язані між собою та їм властивий саморозвиток [4].

Створюючи Школу педагогічної майстерності І. А. Зязюн керувався висновками А. С. Макаренка, що елементами педагогічної майстерності є:

– гуманістична спрямованість, тобто сукупність ідеалів, інтересів, аксіологічних орієнтацій учителя;

– професійна компетентність, що полягає в знанні предмета, методики його викладання, педагогіки та психології;

– педагогічні здібності – психічні риси особистості, що сприяють успішній педагогічній діяльності;

– педагогічна техніка – комплекс прийомів для керування собою та впливу на учнівський колектив [5, с. 145].

Гуманістична спрямованість діяльності педагога полягає у тому, що педагогічна діяльність належить до типу суб'єкт-суб'єктної діяльності, в якій особливе місце посідає чутливість педагога до учня і до його проблем, життєвих, професійних і фахових перспектив, внутрішнього емоційно-почуттєвого стану, отримання радості від успіхів у навчально-пізнавальній діяльності тощо. У зв'язку з цим справжнім смислом педагогічної діяльності є, на переконання І. А. Зязюна, "людинознавство", на основі чого будуються подальші дії педагога щодо конкретного учня.

У контексті гуманістичної ідеї слід підняти проблему "олюднення Людини" у сфері освіти, тому що сенсом і метою освіти є Людина у постійному розвитку, її духовне становлення, гармонізація відносин із собою та іншими людьми, зі світом. У такий спосіб освіта на державному рівні створює умови розвитку – саморозвитку, виховання – самовиховання, навчання – самонавчання всіх і кожного. Під освітою розуміється процес входження людини в життя суспільства, в цілісний світ "живої" та "неживої" природи. Отже, система освіти створюється для людини, функціонує і розвивається в її інтересах, слугує повноцінному розвитку особистості та в ідеалі її призначення – щастя людини.

Кінцевим результатом освіти за таких умов стає внутрішній стан людини на рівні потреби пізнавати нове, здобувати знання, виробляти матеріальні й духовні цінності, допомагати ближньому, бути добротворцем" [6, с. 14, 18].

Вивчення педагогічної спадщини І. А. Зязюна дозволяє стверджувати, що у Школі педагогічної майстерності на ключове методологічне питання: яким має бути основний методологічний підхід до обґрунтування ролі, місця, провідної місії і головних функцій педагога в системі освіти України? відповіддю є дотримання положень філософії дитиноцентризму як особистісно орієнтованого, гуманістичного та суб'єктно-діяльнісного навчання. Стрижньовою ідеєю є гуманістичний підхід до організації освітнього процесу, повага до особистості та суб'єктності як учня, так і педагога.

Література:

1. Педагогічна майстерність : підручник / [І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.] ; за ред. І. А. Зязюна. – К. : СПД Богданова А.М., 2008. – 376 с.
2. Зязюн І. А. Краса педагогічної дії : [навч. посібник] / І. А. Зязюн, Г. М. Сагач. – К. : Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. – 302 с.
3. Зязюн І. А. Сучасна освіта у контексті гуманістичної філософії / І. А. Зязюн // Діалог культур: Україна у світовому контексті. Філософія освіти : зб. наук. праць / ред. кол. : І. А. Зязюн (голов. ред.), С. О. Черепанова (упоряд. і відп. ред.), Н. Г. Ничкало, В. Г. Скотний та ін. – Львів : Світ, 1999. – Вип. 4. – С. 5-12.
4. Педагогічна майстерність : [підручник] / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін. / за ред. І. А. Зязюна. – К. : Вища школа, 1997. – 349 с.
5. Макаренко А. С. Коллектив и воспитание личности / А. С. Макаренко ; сост. В. В. Кумарин. – М. : Педагогика, 1972. – 332 с.
6. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність як мистецька дія : посібник для вчителів (Книжка в журналі) / І. А. Зязюн // Рідна школа. – 1995. – № 7-8. – С. 39-44.

УДК 378.6.018

Шестопалюк О. В.

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОГО ПЕДАГОГІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Для досягнення європейської якості освіти, інтеграції України в Європейський освітній простір і на потребу сучасного соціуму необхідна активізація творчої індивідуальності вчителя.

Основоположною у цьому плані є думка академіка І. Зязюна, який розглядає майстерність учителя як найвищий рівень педагогічної діяльності (якщо ми характеризуємо якість результату), як вияв творчої активності особистості педагога. Коли ж ми прагнемо усвідомити джерела розвитку майстерності, зрозуміти шляхи професійного самовдосконалення, доцільно сформулювати визначення цієї педагогічної категорії так: педагогічна майстерність – це комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексійній основі.

Отже, одним із важливих елементів в досягненні педагогічної майстерності є здібності викладача до педагогічної діяльності. Саме вони визначають ефективність професійної діяльності вчителя.

Серед провідних здібностей, а саме: комунікативність, динамізм особистості, емоційна стабільність, оптимістичне прогнозування, особливе місце займає креативність, як здатність до педагогічної творчості, спроможність генерувати незвичні педагогічні ідеї, відходити від традиційних схем під час розв'язання професійних завдань, швидко розв'язувати проблеми педагогічних ситуацій.

Міграція кадрів, жорстка конкуренція змушує підвищувати рівень не тільки фахових знань, але й майстерність викладача, як педагога і методиста, уміння керуватися у навчально-виховній діяльності психолого-педагогічними знаннями. Підготовка вчителя до